

УДК 631.15:633.21.3

**Приходько О.В.
Прасолов С.А.**

Кримський інститут АПВ НААН

**ЕКОНОМІЧНА ОЦІНКА ТИПІВ УТРИМАННЯ ТА РАЦІОНІВ ГОДІВЛІ
КОРІВ В АВТОНОМНІЙ РЕСПУБЛІЦІ КРИМ**

Приведена порівняльна економічна оцінка типів утримання корів в літній та зимовий періоди, а також однотипної годівлі корів в умовах АР Крим. Запропоновано інноваційні підходи розвитку молочного скотарства в регіоні шляхом впровадження пасовищного способу утримання корів в літній період та відмови від силосно-концентратних раціонів годівлі в зимовий.

Програмою інноваційного розвитку агропромислового виробництва АР Крим передбачається максимальне забезпечення потреб регіону в високоякісних харчових продуктах власного виробництва. При цьому особлива роль відводиться розвитку тваринництва, яке протягом останніх років значно знизило свої показники [1]. На сьогодні рівень споживання основних тваринницьких продуктів харчування в АР Крим не відповідає раціональним нормам харчування. Щорічно в розрахунку на одного мешканця АР Крим споживається лише 50,4 кг м'яса, при нормі 80 кг, а молока та молочних продуктів - 189, при нормі 380 кг [2].

За останні роки в аграрному секторі економіки АР Крим відбулися істотні зміни у сфері виробництва сільськогосподарської продукції і перш за все в основній галузі тваринництва – молочному скотарстві. поголів'я великої рогатої худоби в регіоні скоротилося з 836 в 1990 році до 184 тис. голів, тобто на 78% (в т. ч. корів з 253 до 88 тис. гол.). Погіршилися умови праці, технічного рівня оснащення галузі та кормової бази. Обмежена можливість поліпшення породного та племінного складу поголів'я корів [3]. Основна кількість худоби зосереджена в особистих селянських і фермерських господарствах. Тому реалізація можливостей збільшення виробництва продукції тваринництва залежить від дослідження цієї проблеми аграрною наукою. Нині вкрай необхідні розробки і рекомендації з наукового ведення кормовиробництва і повноцінної годівлі сільськогосподарських тварин в нових умовах. Але, як свідчить досвід країн з регульованою ринковою економікою, майбутнє тваринництва України пов'язується не з дрібними тваринницькими господарствами, а великотоварними фермами, де виробництво продукції базується на сучасних технологіях, повноцінній годівлі сільськогосподарських тварин, генетичний потенціал яких виправдовує виробничі витрати [4].

Природні й економічні умови, в яких здійснюється виробництво молока в АР Крим, різноманітні, тому й системи утримання тварин не можуть бути однаковими для всіх господарств регіону. Залежно від особливостей кормовиробництва та рівня інтенсифікації скотарства на сучасному етапі в Криму годівля великої рогатої худоби здійснюється переважно чотирма основними способами: випас тварин у весняно-літній і осінній періоди на природних пасовищах, стійлова система годівлі тварин масою культур зеленого конвеєра, однотипна годівля тварин протягом та випас їх на культурних зрошуваних пасовищах.

Головною метою ефективного виробництва тваринницької продукції є отримання прибутків, які забезпечують розширене його відтворення. Ефективність виробництва будь-якої продукції залежить від її собівартості. Враховуючи, що в структурі собівартості продукції тваринництва корми займають 45—70% [5], вирішення проблеми забезпечення тварин дешевими повноцінними та збалансованими кормами сприятиме підвищенню економічної ефективності виробництва тваринницької продукції та істотно підвищить використання генетичного потенціалу порід тварин. Питання ефективності галузі кормовиробництва в своїх працях розглядали Кутиков С.И., Цинков М.Ю., Шевченко П.Д., Здоровцев П.И., Касьянов Л.И., Потапов А.Д., Бабич А.О., Забрудський О.Е., Табенський І.М., Оглоблин Е.С., Гармашов В., Глущенко Д.П., Петриченко В.Ф., Семенда Д.К., Тютіна В.А., Николаев Е.В., Омеляненко А.А. Питанням оптимального планування кормової бази займалися Браславец М.Е., Кравченко Р.Г. Але слід визнати, що ця проблема розглядалась з технологічної точки зору без економічного обґрунтування, або не пов'язаною з умовами ринкової економіки. Робіт з економіки кормовиробництва в умовах Криму проведено недостатньо, що обумовило актуальність наших досліджень.

Методика проведення досліджень. Економічну оцінку ефективності вирощування кормових культур та заготівлі кормів проводили для загальноприйнятих зональних технологій [6]. Були розроблені технологічні карти для господарств з різним рівнем матеріально-технічного та фінансового забезпечення з урахуванням фактичної урожайності кормових культур та вмісту в них кормових одиниць і перетравного протеїну. Відповідно до вимог аналітичного обліку витрат, методичних рекомендацій з планування та аналізу виробництва продукції (робіт, послуг) сільськогосподарських підприємств виконано розрахунки, визначено рівень собівартості вирощування сільськогосподарських культур і виробництва кормів. При розрахунку собівартості 1ц продукції кожної культури використовували закупівельні ціни на насіння, пальне, пестициди, добрива, фактично діючі на час складання технологічних карт. При визначенні поживності кормів користувалися довідником «Деталізована поживність кормів Степу України» [7].

Порівняльну економічну оцінку типів утримання та годівлі корів проводили для тварин продуктивністю 3000, 4000, 5000 та 6000 кг молока на корову за рік. Літні раціони вивчалися при наступних типах утримання тварин: стійлове з використанням для годівлі польових культур зеленого конвеєра; пасовищне на травостої культурних пасовищах; поєднання випасання худоби на культурних пасовищах з підгодівлею зеленою масою культур зеленого конвейєру (50% раціону зеленої маси). Зимові раціони - при трьох типах годівлі: силосно-сінажному; сінажно-силосному та сіно-сінажному, а також провели економічний аналіз цілорічної однотипної годівлі.

Результати досліджень. Крім скорочення поголів'я тварин, не менш вагомими чинниками спаду виробництва продукції тваринництва, є погіршення кормової бази. Найбільш поширеним способом утримання тварин в особистих селянських господарствах є випас тварин на природних пасовищах. Він дозволяє без додаткових витрат, пов'язаних із виробництвом кормів у весняно-літній період, утримувати тварин за рахунок природних кормових угідь та земель, що не використовуються в сільськогосподарському виробництві. Даний спосіб знижує витрати на заготівлю кормів і вивезення гною, сприяє оздоровленню тварин завдяки активному моціону. Однак утримання тварин на природних пасовищах має і ряд істотних недоліків.

Насамперед при низькій продуктивності кримських природних кормових угідь (у середньому 20-40 ц/га зеленої маси) на дорослу тварину великої рогатої худоби потрібно мати не менше 2-3 гектарів таких угідь, що можливо лише в малонаселених районах із високою часткою пасовищ у структурі угідь. При цьому тваринам у пошуку травостою щодня доводиться долати по 10-15 км, що негативно позначається на їхній продуктивності. В інших районах республіки тварин необхідно додатково підгодовувати зеленою масою інших кормових культур. Недоліком даного способу є нестабільна продуктивність природних пасовищ, особливо в жаркі й сухі роки, коли кількість корму з цих угідь є недостатньою для тварин. Тому цей спосіб годівлі й утримання великої рогатої худоби не є перспективним для розвитку галузі молочного скотарства в регіоні. Він може бути прийнятним для невеликих ферм особистих селянських господарств, передусім. Продуктивність молочних корів при утриманні на таких пасовищах не перевищує 3-3,5 тис. кг на голову. Однак собівартість одержуваної продукції при цьому невисока, тому молочне виробництво може бути рентабельним.

Більш перспективним спосіб утримання великої рогатої худоби - випасання корів на культурних зрошуваних пасовищах. Корми таких пасовищ добре поїдаються тваринами і характеризуються високими кормовими якістьями – в 1 ц зеленої маси міститься 16-18 корм. од., а на 1 кормову одиницю припадає 105-130 г перетравного протеїну. Загінне використання пасовищних травостоїв, дозволяє забезпечувати рівномірне надходження високоякісних зелених кормів протягом всього періоду вегетації рослин і використовувати їх в оптимальні фази розвитку для годівлі тварин [8]. За рахунок скорочення витрат, пов'язаних із скошуванням, транспортуванням і роздаванням кормів тваринам травостої культурних зрошуваних пасовищ, знижують собівартість зеленої маси на 15%, а кормових одиниць – на 26-33%, що дозволяє значно підвищити рентабельність виробництва молока. Крім переваги в енергетичних, матеріальних і трудових ресурсах пасовищне утримання тварин дозволяє мати здорових, продуктивних тварин.

Найбільш поширеним способом утримання великої рогатої худоби в АР Крим на сьогоднішній день залишається стійлова годівля тварин влітку масою культур зеленого конвеєра. Зелений конвеєр організовують для годівлі тварин на період вегетації кормових культур, тривалість якого для Степу на суходолі становить 180-210, а при зрошенні – 240-250 днів [9]. Взимку тварин годують силосом, сінажем, коренеплодами, соломою та концентратами в різних співвідношеннях.

В останній час набуває поширення однотипна годівля тварин повноцінним за складом кормом. Для годівлі тварин використовують найбільш адаптивні стосовно умов вирощування кормові культури, які збирають у період максимальної продуктивності й оптимального хімічного складу, чим забезпечується висока продуктивність і стабільність сільськогосподарських угідь. Перші спроби переходу на такий тип годівлі започатковано і в Криму – в господарствах «Партизани» Сімферопольського району, «Дружба народів», ДП ММК «Агро-Ілліч» Красногвардійського району.

З метою визначення ефективності типів утримання та раціонів годівлі корів, які застосовуються в умовах АР Крим виникла нагальна необхідність провести їх економічну оцінку. На основі використання даних Н. Бурлакова про співвідношення продуктивного й підтримуючого корму при різній продуктивності корів, було

встановлено (табл. 1), що при підвищенні продуктивності корів з 3000 до 6000 кг молока оплата корму продукцією збільшилась на 49,3 %.

Таблиця 1. Оплата та співвідношення продуктивного та підтримуючого корму при різній продуктивності корів

Середньорічний надій молока, кг	Річна потреба кормових одиниць					Витрати корм. од на 1 ц молока, ц	Вироблено молока (кг) на 1 ц корм. од.
	Всього, кг	підтримуючий		продуктивний			
		кг	%	кг	%		
3000	3450	1950	56,5	1500	43,5	1,15	75
4000	3950	1950	49,4	2000	50,6	0,99	90
5000	4450	1950	43,8	2500	56,2	0,89	103
6000	4950	1950	39,4	3000	60,6	0,82	112

При розрахунку структури кормів добова потреба зеленої маси в середньому на корову становила 10,26 кормових одиниць (45-60 кг зеленої маси). З підвищенням продуктивності корів з 3000 до 6000 кг молока питома вага зелених кормів в структурі кормів по поживності зменшувалась з 65,3 до 35,6%, а концентратів навпаки підвищувалися з 6,5 до 32,0%. З ростом інтенсивності годівлі підвищується продуктивність тварин, при цьому збільшуються не лише витрати кормів на голову, але і собівартість кормових одиниць в раціонах годівлі тварин.

В літній період найбільш ефективним способом утримання корів є випасання тварин на зрошуваних культурних пасовищах (табл. 2). Завдяки використанню більш дешевих і повноцінних кормів при випасанні худоби собівартість кормової одиниці в раціонах годівлі нижча на 0,14 грн, а площа кормових угідь на голову менша на 0,19 га та на 0,03 га на виробництво тони молока порівняно із стійловим способом утримання тварин та годівлі їх кормами зеленого конвеєру. Собівартість виробництва молока при цьому нижча на 0,32 грн/кг.

Таблиця 2. Економічна оцінка типів утримання корів в літній період при середньорічних надоях молока 5000 кг/гол

Показники	1*	2*	3*
Середньодобовий надій, кг/гол	16,7	16,7	16,7
Добова потреба корму, к.од/гол	13,2	13,2	13,2
Приходиться перетравного протеїну на корм. од., г	129	134	127
Витрати корму на 1 кг молока, к. од.	0,79	0,79	0,79
Площа кормових культур на 1 голову	0,62	0,43	0,49
Площа кормових культур для виробн. 1 т молока, га	0,12	0,09	0,10
Вартість добового раціону, грн.	5,03	3,16	4,10
Собівартість корм. од., грн.	0,38	0,24	0,31
Собівартість молока, грн/кг.	0,86	0,54	0,70

Примітка: 1* - Стійловий з використанням культур зеленого конвеєру.

2* - Пасовищний.

3* - Пасовищний з підкормкою культур зеленого конвеєру (50%).

Випасання тварин із одночасною підгодівлею їх кормами культур зеленого конвеєру (50% в структурі зелених кормів) забезпечує отримання проміжних показників економічної ефективності виробництва молока між пасовищним та стійловим типами утримання корів.

При оцінці зимових раціонів годівлі корів, істотної різниці в показниках економічної ефективності не виявлено (табл. 3).

Таблиця 3. Економічна оцінка раціонів годівлі корів в зимовий період при середньорічних надоях молока 5000 кг/гол

Показники	1*	2*	3*
Середньодобовий надій, кг/гол	11,2	11,2	11,2
Добова потреба корму, к.од/гол	11,1	11,1	11,1
Приходиться перетравного протеїну на корм. од., г	92	105	132
Витрати корму на 1 кг молока, к. од.	0,99	0,99	0,99
Площа кормових культур на 1 голову	0,33	0,33	0,31
Площа кормових культур для виробн. 1 т молока, га	0,07	0,07	0,06
Вартість добового раціону, грн.	3,80	3,79	3,85
Собівартість корм. од., грн.	0,34	0,34	0,35
Собівартість молока, грн/кг.	0,97	0,96	0,98

Примітка: 1* - Силосно-сінажний.

2* - Сінажно-силосний.

3* - Сіно-сінажний.

Завдяки використанню для заготівлі кормів культур, які ефективно використовують природно-кліматичний потенціал регіону: люцерни, еспарцету, вико-пшеничної суміші, суданської трави та ін. по собівартість кормової одиниці (0,34-0,35 грн) зимові раціони не поступаються зеленій масі культур зеленого конвеєра. Однак в зимових раціонах спостерігається дефіцит кормового білку, особливо при силосно-сінажному, коли на кормову одиницю приходиться 92 г перетравного протеїну. Лише в сіно-сінажних раціонах, де використовуються сіно та сінаж високобілкових бобових культур та бобово-злакових сумішок цей показник досягає оптимальних показників 132г.

Собівартість кормової одиниці в раціонах при однотипній годівлі знаходиться практично на рівні із зимовими раціонами (табл. 4).

Таблиця 4. Економічна оцінка однотипної годівлі корів в залежності від рівня їх продуктивності

Річна продуктивність, кг/гол.	3000	4000	5000	6000
Середньодобовий надій, кг/гол	8,2	11,0	13,7	16,4
Добова потреба корму, к.од/гол	9,45	10,82	12,19	13,56
Приход пер. прот. на корм. од,г	103	104	105	106
Витрати корму на 1 кг молока, к. од.	1,15	0,99	0,89	0,82
Площа корм. культ. на 1 голову	0,5	0,61	0,72	0,84
Площа корм. культ. для виробн. 1 т молока, га	0,17	0,15	0,14	0,14
Вартість добового раціону, грн.	3,09	3,62	4,16	4,69
Собівартість корм. од., грн.	0,33	0,33	0,34	0,35
Собівартість молока, грн./кг	1,25	1,03	0,87	0,75

При однотипній годівлі собівартість виробництва молока знаходиться практично на одному рівні із стійловим утриманням корів в літній період, значно поступаючись випасанню тварин, але переважала зимові раціони годівлі тварин. При цьому ефективність виробництва молока значно підвищується при високому рівні продуктивності тварин. Так, якщо при середньорічному надої 3000 кг молока собівартість молока становить 1,25, то при 5000-6000 відповідно 0,87 та 0,75 грн/кг. Таким чином, однотипна годівля тварин економічно виправдана за умови високої продуктивності тварин.

Висновки. За останні роки виробництво продукції тваринництва в АР Крим зменшилося в 1,5-2,4 рази та знизилась ефективність їх виробництва. Найбільш вагомими причинами, що вплинули на цей процес - значне зменшення поголів'я худоби та незадовільний рівень забезпечення тваринництва кормами.

Перехід аграрного виробництва на інноваційний шлях розвитку передбачає пошук нових шляхів удосконалення виробництва, цілеспрямоване та активне впровадження в виробництво всього прогресивного та передового. Розробка пропозицій по розвитку інноваційних процесів в тваринництві передбачає комплексних підхід при вирішенні даної проблеми. Збереження і реалізація створеного досить високого генетичного потенціалу всіх видів сільськогосподарських тварин залежать від багатьох факторів, проте 70—80% рівня їхньої продуктивності забезпечується використанням достатньої кількості високоякісних кормів і повноцінною годівлею поголів'я.

Для поліпшення ситуації із забезпечення громадського тваринництва необхідною кормовою базою необхідно здійснити заходи щодо удосконалення існуючої структури посівних площ шляхом збільшення площ кормових (перш за все багаторічних трав) та зернобобових культур; чітке дотримання агротехнічних вимог вирощування кормових культур, технологічних операцій заготівлі, виробництва та раціонального використання кормів; більш широке застосовувати в кормовиробництві нових адаптованих до умов зони сортів і гібридів кормових культур, змішаних та багатокомпонентних посівів кормових культур, що дозволить на 25-30% підвищити урожайність.

При виборі типів утримання та раціонів годівлі худоби слід враховувати напрямок спеціалізації, фінансових та трудових можливостей підприємств, наявності зрошуваних площ та кормозбиральної техніки. Найбільш дієвим способом розв'язання проблеми ефективного ведення галузі молочного скотарства повинно стати широке впровадження в регіоні пасовищного способу утримання корів в літній період, в тому числі й шляхом створення і ефективного використання культурних зрошуваних пасовищ, в зимовий період – відмова від силосно-концентратного типу годівлі ВРХ, як такого, що не відповідає фізіологічно-біохімічним особливостям їх організму і перехід на сіно-сінажний.

Література

1. Русецкий О. Л. Перспективы развития агропромышленного комплекса Республики Крым / Русецкий О. Л. // Научные труды ЮФ «Крымский агротехнологический ун-т» НАУ; Сельскохозяйственные науки. – Симферополь, 2006. – Вып. 94.– С. 3-18.
 2. Статистичний щорічник Автономної республіки Крим за 2008 рік.-Сімферополь: ГУ статистики в АР Крим, 2009, - 599с .
 3. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України / Ред. М. В. Зубець. – К. : Аграрна наука, 2004. – 844 с.
 4. В.В.Снітинський. Актуальні проблеми кормовиробництва та живлення тварин//Вісник аграрної науки — 2003. — № 12. — С.25—34
 5. В.В.Снітинський. Актуальні проблеми кормовиробництва та живлення тварин//Вісник аграрної науки — 2003. — № 12. — С.25—34.
 6. Рекомендации по возделыванию кормовых культур в Крыму. – Симферополь: Таврия, 1983.-35с.
 7. Карпусь М.М. Деталізована поживність кормів в зоні Степу України: Довідник. / М.М. Карпусь, М.А. Лапа, Т.М. Мартинюк,—К.: УкрНЕІ., 1993.-192 с.
 3. Наукові основи агропромислового виробництва в зоні Степу України / Ред. М. В. Зубець. – К. : Аграрна наука, 2004. – 844 с.
 4. В.В.Снітинський. Актуальні проблеми кормовиробництва та живлення тварин//Вісник аграрної науки — 2003. — № 12. — С.25—34
 8. Петриченко В. Ф. Напрями інтенсифікації лучного кормовиробництва / В. Ф.Петриченко, К. П. Ковтун // Вісн. с.-г. науки. – 2006. – № 9. – С. 24-27.
 9. Кормовиробництво : практикум / О. І. Зінченко, І. Т. Слюсар, Ф. Ф. Адамень, В. А. Вергунов та ін. – К. : Нора-прінт, 2001. – 470 с.
-
-

Summary

Economic evaluation of type and maintenance rations feeding cows in arc / Prihodko A.V., Prasolov S.A.

Present comparative economic assessment types keeping cows in summer and winter periods, and similar forage grass in the Crimea. An innovative approach for dairy cattle in the region through the introduction of grazing method keeping cows in summer and non-silage-concentrate rations fed in the winter.